

SOȚUL SUPRAVIEȚUITOR

SURVIVING SPOUSE

Ștefan SAMOILĂ,

Specialitatea Drept, gr. D 2301,

Coordonator științific: **Vladimir CHIRONACHI**, asist. univ.

Centrul Universitar „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul
al Universității Tehnice a Moldovei

Rezumat: *Rezumatul analizează statutul juridic al soțului supraviețuitor în dreptul succesoral prevăzut de legislația Republicii Moldova, evidențiind condițiile necesare pentru dobândirea vocației succesoriale și evoluția istorică a acestei instituții. Calitatea de soț la momentul deschiderii succesiunii constituie premisa esențială pentru chemarea la moștenire, fiind exclusă în lipsa unei căsătorii valabile sau în cazul desfacerii ori nulității acesteia. Concubinajul nu produce efecte succesoriale, întrucât nu este recunoscut juridic. Lucrarea subliniază că dobândirea calității de moștenitor presupune întrunirea cumulativă a capacității succesoriale, a vocației succesoriale și absența nedemnității. Totodată, este analizată evoluția istorică a poziției soțului supraviețuitor, de la o situație incertă în dreptul cutumiar, la o reglementare modernă, clară și protectivă. În reglementarea actuală, soțul supraviețuitor beneficiază de drepturi succesoriale atât generale, cât și speciale, inclusiv dreptul de a moșteni masa succesorală aflându-se în clasa întâi de moștenitori, lângă descendenții defunctului, precum și drepturi asupra bunurilor gospodăriei casnice și asupra locuinței. Aceste reglementări reflectă necesitatea protejării intereselor patrimoniale și sociale ale soțului supraviețuitor, asigurându-i o poziție juridică distinctă și echilibrată în cadrul devoluțiunii succesoriale.*

Cuvinte-cheie: *soț supraviețuitor, moștenirea legală, drepturi succesoriale*

Abstract: *This summary analyzes the legal status of the surviving spouse under the inheritance law of the Republic of Moldova, highlighting the conditions necessary for acquiring the right to inherit and the historical evolution of this institution. The status of spouse at the time of the opening of the succession is the essential prerequisite for inheritance, being excluded in the absence of a valid marriage or in the event of its dissolution or nullity. Cohabitation does not produce succession effects, as it is not legally recognized. The paper emphasizes that acquiring the status of heir requires the cumulative fulfillment of the capacity to inherit, the right to inherit, and the absence of disqualification. At the same time, it analyzes the historical evolution of the surviving spouse's position, from an uncertain status under customary law to a modern, clear, and protective legal framework. Under current law, the surviving spouse enjoys both general and special inheritance rights, including the right to inherit the estate as a first-class heir alongside the deceased's descendants, as well as rights to household goods and the family home. These regulations reflect the need to protect the surviving spouse's financial and social interests, ensuring a distinct and balanced legal position within the succession process.*

Keywords: *surviving spouse, legal inheritance, succession rights*

Relația de căsătorie constituie condiția esențială pentru chemarea soțului supraviețuitor la moștenirea legală, fiind necesar ca aceasta să existe în mod valabil la momentul deschiderii succesiunii. Astfel, numai persoana care avea calitatea de soț al defunctului la data decesului poate dobândi vocație succesorală. În situația în care căsătoria a fost desfăcută prin divorț înainte de deschiderea moștenirii sau a fost ulterior desființată prin anulare, fostul soț nu mai poate avea calitatea de moștenitor legal, conform articolului 2176 Cod Civil al Republicii Moldova. De asemenea, căsătoria produce efecte juridice doar din momentul înregistrării acesteia la organele de stare civilă, înregistrarea având caracter constitutiv. În același timp, concubinajul, indiferent de durata sau stabilitatea relației, nu este recunoscut de sistemul juridic național ca echivalent al căsătoriei și, prin urmare, nu conferă drepturi succesoriale. Această soluție legislativă se justifică prin faptul că uniunea de fapt nu implică aceleași drepturi și obligații juridice ca și căsătoria, în special în ceea ce privește regimul patrimonial și obligațiile de întreținere. O abordare similară se regăsește și în alte sisteme de drept europene, ceea ce confirmă caracterul tradițional al acestei reglementări.

Încetarea căsătoriei poate interveni fie prin decesul unuia dintre soți, fie prin divorț. În cazul divorțului judecătoresc prevăzut la articolul 2187 alin. 1 lit. b, acesta produce efecte din momentul rămânerii definitive a hotărârii judecătorești, chiar dacă nu a fost înregistrat ulterior, în timp ce divorțul administrativ sau notarial produce efecte doar din momentul înregistrării sale. Totodată, nulitatea căsătoriei are efect retroactiv, ceea ce determină desființarea acesteia ab initio și, implicit, pierderea dreptului la moștenire al pretinsului soț supraviețuitor. În practică, pot apărea situații complexe, precum existența mai multor persoane care pretind că sunt soțul supraviețuitor al defunctului, în special în contextul unor căsătorii încheiate în state diferite. În asemenea cazuri, se recunoaște doar căsătoria valabil încheiată prima, fiind exclusă recunoașterea altor raporturi contrare ordinii publice. Prin urmare, existența unei căsătorii legale și valabile reprezintă fundamentul indispensabil al drepturilor succesoriale ale soțului supraviețuitor.

Evoluția statutului juridic al soțului supraviețuitor în dreptul succesoral al Republicii Moldova reflectă transformările profunde ale societății și ale sistemului juridic de-a lungul timpului. În vechiul drept al Moldovei, reglementat în principal prin „Obiceiul pământului”, moștenirea se baza pe criteriul rudeniei, descendenții fiind primii chemați la succesiune, urmași de ascendenți și colaterali. În acest sistem, soțul supraviețuitor nu făcea parte dintr-o clasă succesorală bine determinată, fiind considerat un succesor neregulat, chemat la moștenire în funcție de circumstanțe și, de regulă, în concurs cu alte rude ale defunctului. Deși nu beneficia de o cotă succesorală clar stabilită, dreptul vechi recunoștea necesitatea protejării soțului supraviețuitor, întemeiată pe relația de afecțiune și pe contribuția acestuia în cadrul familiei. Astfel, acesta putea dobândi o parte din patrimoniul defunctului, mai ales în lipsa unor rude apropiate sau în cazul în care situația sa materială o justifica. Determinarea concretă a acestei părți era însă lipsită de uniformitate, fiind influențată de natura bunurilor, respectiv dacă acestea erau de băștină sau dobândite în timpul căsătoriei, ceea ce genera dificultăți în aplicarea practică. Ulterior, evoluția dreptului succesoral a fost influențată de dreptul romano-bizantin, de legislația Imperiului Rus, precum și de Codul civil român din 1864, care au contribuit la modernizarea reglementărilor și la consolidarea instituțiilor privind moștenirea legală și testamentară. În prezent, actualul Cod civil al României, adoptat prin Legea nr. 287/2009 și intrat în vigoare în anul 2011, reglementează detaliat materia succesorală, acordând o protecție juridică sporită soțului supraviețuitor și stabilind clar drepturile acestuia în concurs cu ceilalți moștenitori legali. Codificările succesive și schimbările politice au condus la redefinirea instituției moștenirii, inclusiv la consolidarea poziției soțului supraviețuitor. În perioada sovietică, dreptul la moștenire a fost limitat considerabil, fiind chiar suprimat temporar, ca parte a politicii de abolire a proprietății

private, ceea ce a afectat profund structura raporturilor succesoriale. În dreptul contemporan, aceste influențe istorice au fost depășite, iar statutul soțului supraviețuitor a fost consolidat prin includerea sa în prima clasă de moștenitori legali. Astfel, de la o poziție incertă și secundară în dreptul cutumiar, soțul supraviețuitor a ajuns să beneficieze de o protecție juridică clară și de drepturi succesoriale bine determinate, în concordanță cu principiile moderne ale dreptului civil.

Dobândirea calității de moștenitor în dreptul succesoral al Republicii Moldova este condiționată de întrunirea cumulativă a trei elemente esențiale: capacitatea succesorală, vocația succesorală și absența nedemnității. Aceste cerințe stabilesc cadrul juridic în care o persoană poate participa la devoluțiunea succesiunii și pot beneficia de patrimoniul defunctului. Capacitatea succesorală de la articolul 2167 Cod Civil, constă în aptitudinea unei persoane de a dobândi drepturi și obligații succesoriale și presupune, în mod esențial, existența acesteia la momentul deschiderii moștenirii. Astfel, pot avea această capacitate persoanele fizice aflate în viață la data decesului, precum și cele concepute anterior, cu condiția să se nască vii. De asemenea, capacitatea succesorală este recunoscută și persoanelor juridice, în special în cazul moștenirii testamentare. Această condiție are un caracter obiectiv și nu depinde de voința persoanei.

Vocația succesorală reprezintă chemarea concretă la moștenire și poate avea temei legal sau testamentar. În cazul moștenirii legale, aceasta este determinată de raporturile de rudenie sau de familie cu defunctul, iar în cazul soțului supraviețuitor, ea derivă din existența unei căsătorii valabil încheiate. Vocația stabilește, așadar, dacă o persoană face parte din categoria celor îndreptățiți să moștenească.

Nedemnitățile succesoriale constituie o sancțiune civilă care exclude de la moștenire persoanele ce au săvârșit fapte grave împotriva defunctului sau a voinței acestuia. Astfel, persoanele care au atentat la viața celui care lasă moștenirea sau au acționat fraudulos pentru a influența dispozițiile succesoriale pot fi declarate nedemne și, în consecință, pierd dreptul de a moșteni. Prin urmare, numai persoanele care întrunesc cumulativ aceste trei condiții pot dobândi calitatea de moștenitor, ceea ce asigură atât respectarea legalității, cât și protejarea valorilor morale în cadrul raporturilor succesoriale.

În dreptul succesoral al Republicii Moldova, drepturile soțului supraviețuitor sunt întemeiate pe calitatea sa de soț existentă la momentul deschiderii succesiunii, aceasta reprezentând o condiție esențială pentru dobândirea vocației succesoriale. Spre deosebire de ceilalți moștenitori legali, ale căror drepturi derivă din legătura de rudenie cu defunctul, drepturile soțului izvorăsc exclusiv din raportul juridic al căsătoriei. Astfel, concubinajul nu produce efecte succesoriale, iar lipsa unei căsătorii legal încheiate exclude orice vocație la moștenire. Existența calității de soț se apreciază la data decesului. Nu prezintă relevanță durata căsătoriei, starea materială, existența copiilor sau separarea în fapt a soților. În cazul în care divorțul nu a devenit definitiv până la momentul decesului, căsătoria se consideră încetată prin moarte, iar soțul supraviețuitor va fi chemat la succesiune. În schimb, dacă divorțul a fost definitiv sau căsătoria a fost anulată, vocația succesorală dispare, întrucât efectele juridice ale căsătoriei sunt înlăturate. Totuși, în cazul căsătoriei putative, soțul de bună-credință își păstrează drepturile succesoriale până la momentul rămânerii definitive a hotărârii de nulitate. Un aspect important îl constituie delimitarea masei succesoriale în contextul regimului matrimonial. La decesul unuia dintre soți, comunitatea de bunuri încetează, fiind necesară determinarea cotei ce revine soțului supraviețuitor în calitate de coproprietar. Numai partea care a aparținut defunctului intră în masa succesorală, asupra căreia se aplică regulile devoluțiunii succesoriale. Prin urmare, drepturile soțului supraviețuitor derivă atât din calitatea sa de moștenitor, cât și din cea de titular al bunurilor comune, ceea ce îi conferă o poziție juridică distinctă și protejată în cadrul succesiunii.

Potrivit legislației Republicii Moldova, soțul supraviețuitor beneficiază de o poziție juridică distinctă în cadrul moștenirii. Cota succesorală a soțului supraviețuitor se stabilește potrivit noii reglementări din data de 1 aprilie 2026, prevăzute de articolul 2178 Cod Civil al Republicii Moldova, care include soțul supraviețuitor în clasa întâi de moștenitori legali, alături de descendenții defunctului. Astfel, soțul supraviețuitor nu mai beneficiază de o cotă succesorală fixă, distinctă de cea a descendenților, ci moștenește în cote egale cu copiii defunctului. În cazul în care unul dintre copii este decedat la momentul deschiderii moștenirii, locul acestuia este ocupat de propriii săi descendenți prin mecanismul reprezentării succesoriale, aceștia moștenind, în cote egale, partea care i-ar fi revenit părintelui lor. Prin urmare, dacă defunctul lasă în urma sa soțul supraviețuitor și doi copii, masa succesorală va fi împărțită în trei cote egale, fiecare dintre aceștia primind câte o treime. Dacă există un singur copil, moștenirea se va împărți în două părți egale, una revenind copilului și cealaltă soțului supraviețuitor. În lipsa descendenților, devin aplicabile regulile privind chemarea claselor următoare de moștenitori legali, însă poziția juridică a soțului supraviețuitor rămâne una privilegiată în cadrul devoluțiunii succesoriale. Această reglementare reflectă o concepție modernă asupra familiei și a raporturilor patrimoniale dintre soți, punând accent pe egalitatea dintre membrii familiei și pe protecția efectivă a soțului rămas în viață. Stabilirea cotei succesoriale în acest mod contribuie la asigurarea unui echilibru între interesele descendenților și necesitatea menținerii securității materiale a soțului supraviețuitor.

Pe lângă dreptul de a participa la moștenire, soțul supraviețuitor beneficiază și de dreptul de preciput, reglementat de articolul 2186 Cod Civil. Acesta constă în dreptul de a primi, în afara cotei succesoriale, mobilierul și obiectele de uz casnic care au fost afectate folosinței comune a soților. În cazul în care vine la moștenirea legală alături de moștenitorii de clasa a doua sau cu bunicii, acest drept operează în mod direct, iar atunci când vine în concurs cu moștenitorii de clasa întâi, preciputul poate fi acordat în măsura în care aceste bunuri sunt necesare pentru menținerea gospodăriei. Acest drept are un caracter special și urmărește protejarea continuității vieții domestice a soțului rămas în viață, evitând dezorganizarea imediată a condițiilor sale de trai. În cazul preciputului se aplică regulile privind legatele, ceea ce îi conferă un regim juridic distinct față de drepturile succesoriale obișnuite. Dreptul de preciput are caracter autonom față de cota succesorală și se exercită suplimentar acesteia, ceea ce reflectă preocuparea legiuitorului pentru protejarea intereselor familiale și patrimoniale ale soțului supraviețuitor. El nu reprezintă o simplă liberalitate, ci un mecanism legal de protecție socială, justificat de contribuția comună a soților la organizarea gospodăriei și la viața familială. În ansamblu, aceste reglementări reflectă preocuparea legiuitorului de a proteja poziția juridică și interesele materiale ale soțului supraviețuitor, asigurându-i atât o participare echitabilă la moștenire, cât și condițiile necesare pentru continuarea unei vieți decente după decesul partenerului.

Din punct de vedere juridic, soțul supraviețuitor are calitatea de moștenitor rezervatar, însă nu este moștenitor sezinar, fiind necesară obținerea certificatului de moștenitor pentru a intra în posesia bunurilor succesoriale. De asemenea, acesta poate moșteni doar în nume propriu, fără a putea beneficia de reprezentare, iar în cazul în care există dispoziții testamentare contrare, acestea trebuie analizate în raport cu rezerva succesorală garantată de lege. Prin urmare, reglementarea actuală conferă soțului supraviețuitor un regim juridic complex, care îmbină protecția acestuia cu necesitatea echilibrării intereselor celorlalți moștenitori.

Concluzionând, statutul juridic al soțului supraviețuitor în dreptul succesoral al Republicii Moldova evidențiază o protecție juridică complexă și echilibrată, fundamentată atât pe legătura matrimonială, cât și pe necesitatea asigurării continuității vieții acestuia. Prin

recunoașterea dreptului de a veni la moștenire cu descendenții defunctului, precum și prin acordarea unor drepturi speciale — în special dreptul de preciput asupra bunurilor gospodăriei casnice — legiuitorul urmărește garantarea unui minim de stabilitate materială și socială. Astfel, soțul supraviețuitor nu este doar un simplu moștenitor, ci un subiect privilegiat al devoluțiunii succesoriale, beneficiind de un regim juridic adaptat particularităților relației de familie.

În opinia noastră, reglementarea actuală este adecvată, întrucât asigură un echilibru între interesele soțului supraviețuitor și cele ale celorlalți moștenitori. Totuși, o reglementare și mai detaliată a aplicării practice a dreptului de preciput, în special în privința delimitării bunurilor ce pot face obiectul acestuia, ar putea contribui la evitarea unor dificultăți practice și la uniformizarea practicii succesoriale.

Bibliografie:

1. Codul civil al Republicii Moldova Nr. 1107-XV din 06.06.2002, în vigoare din 12.06.2002. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 82-86/661 din 22.06.2002.
2. Codul Civil al României din 17 iulie 2009, (Legea nr. 287/2009), Publicat în Monitorul oficial nr. 505 din 15 iulie 2011.
3. Codul civil român din 1864. Text republicat în Monitorul Oficial, Partea I din 01 decembrie 1924.
4. G. Chibac, S. Brumă, O. Robu, N. Chibac. Drept civil. Contracte și succesiuni. Curs universitar, ediția a IV-a, Chișinău, 2019.
5. O. Cazac. Drept civil. Succesiuni. Chișinău, Editura Bons Offices, 2022.
6. O. Robu. Drept succesoral al soțului supraviețuitor // Revista națională de drept, 2002, nr. 10.